

Skupštine i normalizacija

Uvod

Beograd i Priština su i dalje zarobljeni u kompleksnom post-konfliktnom statusu kvo koji traje već skoro dve decenije. Dijalog pod pokroviteljstvom EU, započet 2011. godine, značajno je poboljšao odnose u oblastima poput slobode kretanja i trgovine, ali je suština spora—status—i dalje nerešena. Srbija naglašava da u ma kojoj situaciji neće priznati nezavisnost Kosova, ali je spremna da normalizuje odnose sa Prištinom. Kosovo tvrdi da normalizacija bez priznanja nije održiva, jer ostavlja sukob otvorenim. S obzirom na ove neusaglašene pozicije, pronalaženje modela koji zadovoljava obe strane je izazov.

Iako zvanično nije predstavljena nikakva opcija za budući model, mnogi u Beogradu i Prištini, kao i u nekoliko uskih međunarodnih krugova razgovaraju o potencijalnim opcijama, od „prilagođavanja granice“ do priznavanja nezavisnosti. Beograd je prošle jeseni započeo nacionalni dijalog o pronalaženju modela za okončavanje kosovskog pitanja, koji je do sada iznedrio 11 opcija, počev od inkorporacije Kosova u Srbiju do priznavanja nezavisnosti.¹ Vlada Kosova je, s druge strane, izradila platformu za pregovore, u kojoj je priznanje nezavisnosti od strane Srbije predstavljeno kao konačni cilj dijaloga. Lokalne i međunarodne organizacije razvile su različite scenarije, od priznanja do obnovljenog sukoba.²

Iako vlade vode pregovore, uloga parlamenata u podršci i nadgledanju procesa, kao i u pogledu buduće ratifikacije konačnog sporazuma, je od suštinskog značaja. U tom kontekstu, CIG je okupio grupu poslanika i poslanica iz Srbije i Kosova, koji predstavljaju sve glavne političke partije, kako bi razgovarali o njihovoj ulozi i doprinosu oko postizanja i ratifikacije konačnog dogovora. Skup je održan u Tirani, Albanija, 14. aprila 2018. godine. CIG je u protekle tri i po

---

¹ Unutrašnji dijalog je okončan aprila 2018. Predsednik Srbije Aleksandar Vučić planira da predstavi platformu za rešavanje Kosovskih pitanja, koja je zasnovana na preporukama proizišlim iz unutrašnjeg dijaloga. U dijalogu je artikulirano 11 opcija: 1) Reintegracija Kosova u ustavni poredak Srbije; 2) Podela po etničkim linijama ili razmena teritorija; 3) Zamrzavanje konflikta i održanje statusa kvo; 4) Srbija ne priznaje nezavisnost Kosova, ali nastavlja briselski dijalog u cilju pronalaska održivog rešenja; 5) Konfederalizacija Srbije gde Kosovo postaje konfederalna jedinica; 6) Rešavanje ekonomskih pitanja bez političkog rešenja; 7) Zajednica balkanskih naroda; 8) Srbija i Kosovo ulaze u EU istovremeno, dok se pitanje statusa stavlja u drugi plan; 9) Pregovori sa kosovskim Albancima uz pokroviteljstvo međunarodne zajednice—UN, EU—zasnovano na politici nepriznavanja i bez potpisivanja sporazuma; 10) Zajednička država Srba i Albanaca koja je kondominijum Albanije i Srbije; 11) Priznanje nezavisnosti Kosova.

² Friedrich Ebert Stiftung, *Serbia and Kosovo in 2035*; dostupno na <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/14369.pdf>

godine organizovao niz sličnih aktivnosti između poslanika u Prištini, Beogradu, Podgorici, Mavrovu i Briselu.

Okrugli sto je deo većeg projekta o odnosima između Srbije i Kosova, koji je podržan i implementira u saradnji sa Saveznim ministarstvom spoljnih poslova Švajcarske.

Izveštaj je zasnovan na diskusijama okruglog stola, održanim u skladu sa Chatham House pravilom. Pokušali smo da budemo precizni i uravnoteženi u rezimeu diskusija i tražimo razumevanje učesnika čije su primedbe možda nisu u potpunosti prenete u ovom kratkom izveštaju.

Modeli normalizacije

Uprkos brojnim slabostima, proces u Briselu postavio je neke od ključnih osnova za normalizaciju odnosa između Kosova i Srbije. Proces je uspeo da transformiše odnose od „zamrznutog sukoba, u sukob koji se odmrzava.“ Dakle, već postoji solidna osnova za sledeću fazu pregovora o sveobuhvatnoj normalizaciji. „Problem je u tome što nemamo iskustva oko pristupa *davanju da bi nešto dobio*, pa je zato potrebna međunarodna zajednica da nas tera na kompromis“, rekao je jedan od poslanika. Jedan broj poslanika iz Srbije je insistirao da se rešenje pronade u okviru ustavnog okvira Srbije u vidu suštinske autonomije. Ali kosovski učesnici su tvrdili da će Priština razgovarati samo o priznanju sa Beogradom. „Sve što podrazumeva manje od priznanja ostavlja sukob otvorenim.“ Mnogi su ipak predvideli da je model koji omogućava normalizaciju odnosa bez priznanja verovatniji ishod.

Učesnica iz Srbije je navela da će budući sveobuhvatni sporazum potvrditi nešto što je danas realnost–„implicitno priznavanje Kosova.“ „Ne tražimo rešenje, mi tražimo način da kako da ga iskomuniciramo.“ Međutim, drugi učesnik se nije složio, rekavši da „Srbija nikada ne bi nikada priznala Kosovo implicitno ili eksplicitno, čak i ako to ne znači članstvo u Srbije EU.“ „Možemo govoriti samo o temama kao što su ekonomija i trgovina, ništa drugo,“ zaključio je on.

Politička volja i sopstveni interes su ključni elementi za postizanje dogovora. Mnogi od učesnika su rekli da i Priština i Beograd imaju solidnu političku volju i, što je najvažnije, puno ličnog interesa za rešavanje spora, ali da pomirenje dijametralno suprotstavljenih pozicija zahteva više od „dovoljne volje,“ odnosno zahteva „snažnu volju.“ „Nijedna strana nije spremna da preduzme potrebne hrabre korake; obe strane traže od drugog da radi ono što nisu spremne da rade same.“ Na primer, dodao je jedan od govornika, Priština traži od Beograda da se izvini za zločine nad albanskim stanovništvom, ali nije voljna da to isto učini prema Srbima na Kosovu. „Svi znamo koji su koraci potrebni, ali nerado bivaju preuzeti, jer nisu popularni među našim biračima.“ Drugi govornik je rekao da su zločini nad Albancima „institucionalni,“ dok su oni protiv Srba „počinili pojedinci.“ Kao odgovor na to, drugi učesnik je rekao: „Žrtvama je malo važno da li je odluka koja je dovela do njihovog ubistva „institucionalna ili individualna.“ „Sve žrtve zaslužuju izvinjenje.“

Međunarodna zajednica pokušava da pomogne Beogradu i Prištini da pronađu rešenje koje zadovoljava obe strane, i do sada je postigla ograničen uspeh. Obe strane su nezadovoljne čak i sa Briselskim procesom. „I Priština i Beograd osećaju da su dijalogom Briselu izgubili više nego

što su stekli.“ Međutim, mnogi su rekli da je opcija gde se „obe strane osećaju kao gubitnici“ takođe u redu. „Ne možemo se složiti sa modelom gde jedna strana dobije sve i drugi gubi sve,“ rekla je učesnica iz Srbije. Učesnici se nisu mogli dogovoriti o modelu koji bi mogao podjednako zadovoljiti ili učiniti obe strane podjednako nezadovoljnim.

Predsednik Srbije Vučić je prošle jeseni rekao da je najlakše rešenje priznanje, ali je dodao da Beograd to ne može učiniti. Umesto toga, Beograd je organizovao nacionalni dijalog o Kosovu koji je trajao, i čiji će rezultate Vučić artikulirati u platformu za pregovore o konačnom sporazumu. U Srbiji, konačni dogovor sa Prištinom bi trebalo da se podnese „volji naroda“ na odobrenje putem referenduma. Na Kosovu, ratifikacija konačnog sporazuma zahteva dve trećine poslanika u Kosovskom parlamentu. Jedan broj kosovskih učesnika je rekao da je potreban unutrašnji ili međupartijski dijalog na Kosovu o konačnom sporazumu sa Srbijom.

Ako se na stolu ne nalaze laka i brza rešenja, koje su onda rešenja koja nisu laka i brza? Takođe, poslanici su imali značajna neslaganja i oko rešenja koja nisu brza. Kosovski učesnici su rekli da je „lako rešenje“ jedino rešenje. Neki od učesnika iz Srbije su rekli da „priznanje“ ne dolazi u obzir i da rešenje treba tražiti u okviru „normalizacije bez priznanja.“ Veći broj učesnika je naveo da priznanje Kosova, nije verovatna opcija, bar ne u kratkom i srednjem roku. Takođe, neki su rekli da priznanje nezavisnosti nije toliko važno za Prištinu kao što se to povremeno čini. „Priznavanje Srbije ne garantuje stolicu u UN-a, članstvo u EU ili priznanje Kosova od strane pet preostalih država članica EU koje to odbijaju da učine.“ Postoje različiti skupovi kriterijuma za članstvo u EU, stolica u UN zavisi od Rusije, a pet članica EU ne priznaje Kosovo zbog njihovih unutrašnjih pitanja, a ne zbog njihove solidarnosti sa Srbijom.“ S obzirom na ove čvrste pozicije, mnogi su predvideli da konačni dogovor neće biti skoro postignut i da će postojeći „inkrementalni proces“ ostati *modus operandi*.

Odlaganje ugovora ima posledice i za Beograd i za Prištinu. Kako bi se pridružila EU do 2025. godine, Srbija mora ispuniti sve kriterijume do 2023. godine, a najkasnije do 2021. godine mora da postigne konačni dogovor sa Kosovom, objasnili su neki od učesnika. Konačni dogovor sa Srbijom je takođe od suštinskog značaja za sledeće korake Kosova ka integraciji u EU, naročito oko ublažavanju pozicija pet država članica koje nisu priznale Kosovo. Većina govornika rekla je da su Priština i Beograd na pravom putu da dostignu dogovor o normalizaciji bez priznanja na vreme.

Ali šta znači „normalizacija bez priznanja?“ Srbija je već priznala lične karte Kosova, registarske tablice, carinske oznake, administrativne/granične prelaze, pozivni broj i nadležnost u oblasti energetike. Neki učesnici su rekli da Srbija može priznati kosovske institucije, poput policije i sudskih i drugih dokumenata kao što su pasoši, kao i da ne lobira protiv članstva Kosova u međunarodnim organizacijama. „Sve bi to moglo da se uradi, a da Srbija ne prizna Kosovo.“

Ali šta će Srbija dobiti za uzvrat, pitao je učesnik iz Srbije? Mnogi od srpskih poslanika su naveli da bi konačni sporazum trebalo da bude neka vrsta kompromisa. Ako Kosovo dobije implicitno priznanje, onda bi Srbija trebalo da dobije nešto jednake vrednosti. Mnogi govornici su rekli da članstvo u EU nije dovoljno. Neki su rekli da bi jaka Zajednica/Asocijacija većinski srpskih opština u zamenu za implicitno priznanje mogla biti „fer transakcija,“ ali su se govornici na Kosovu suprotstavili svim izvršnim ovlašćenjima Zajednice/Asocijacije, tvrdeći da će „ugroziti

suverenitet Kosova.“ S druge strane, neki srpski govornici su tvrdili da i jaka Zajednica/Asocijacija nije dovoljna u zamenu za implicitno priznavanje.

Postignuta je saglasnost da je interesu i Srbije i Kosova da se konflikt reši. Ali obe strane imaju problema da uravnoteže sopstveni interes i stare principe i osećanja. Mnogi su rekli da je u interesu Srbije da okonča sukob na Kosovu sa nekim vidom implicitnog priznanja, ali to bi kršilo decenijski princip da je „Kosovo nerazdvojni deo Srbije“ i najverovatnije će „naljutiti više ljudi nego što rukovodstvo može sebi da priušti.“ Takođe je u interesu Kosova da se složi sa nekakvom „normalizacijom bez priznanja,“ ali to bi kršilo njihov princip da je „samo priznanje normalizacija.“ Kosovski političari takođe strahuju da bi formiranje Zajednice/Asocijacije „naljutilo više ljudi nego što to sebi mogu sebi priuštiti.“

Dakle, ostaje da se vidi da li će se interesi prevladati nad principima i osećanjima ili obrnuto. Sopstveni interesi su velikoj meri do sada prevladavali tokom dijaloga Briselu.

Najočigledniji opipljivi interes za Srbiju je privreda. Po glavi stanovnika, Kosovo je najveći uvoznik proizvoda iz Srbije. Građanin sa Kosova uvozi oko 150 evra robe godišnje iz Srbije i samo oko 40 evra iz Albanije. Poređenja radi, prosečan Rus uvozi samo oko 7 evra robe godišnje iz Srbije. Normalizacija odnosa je jedini način da Srbija sačuva i proširi svoj izvoz na Kosovu, rekao je jedan od učesnika. Za Kosovo, Srbija je bila glavno tržište, ali to je poremetio rat. Ali sada, kada su mnoge tehničke i političke prepreke raspletene, Kosovo bi moglo da povрати određeni deo tržišta.

Dok su učesnici prepoznali ekonomske prednosti normalizacije, istakli su da će neekonomski faktori, kao što su sentiment i identitet, i dalje ostati snažne snage u oblikovanju budućeg rešenja. Kao alate za pokušaj ublažavanja nacionalističkog raspoloženja i pružanje javne podrške racionalnom izboru učesnici su predložili javne kampanje, transparentnost i racionalnu retoriku.

Jedan od učesnika je naveo da smatra da je ono što podriva proces „nekompetentno vođstvo u Srbiji i na Kosovu.“ „Dijalog je ugrožen od strane njegovih nosioca.“ On je predložio da i Srbi i Albanci trebaju da transformišu svoje razumevanje šta kompromis podrazumeva. „Mi razumemo kompromise kao poraze.“ On je naglasio da se okvir za kompromis može naći unutar Ahtisarijevog okvira. Jedna od govornica je rekla: „Svi znamo šta treba da uradimo da ne uspemo, došlo je vreme da saznamo šta treba da uradimo kako bismo uspeli.“ Učesnica je predložila da Srbi i Albanci sami da dođu do više rešenja. „Nisam ponosna što je Visoka predstavica za spoljnu politiku EU Federika Mogherini traži rešenja za naše probleme,“ dodajući da „sve dok ne budemo uzmemo našu budućnost u naše ruke, naši lideri će nas tretirati jednostavno kao masu koja automatski daje odobrenje za odluke, bez pitanja i otpora.“

Klima koja su stvorile vladajuće elite na Kosovu i Srbiji nije pogodna za postizanje uspešnih sporazuma. Umesto da se pridobijaju javnost za dijalog, same elite truju atmosferu. Prema rečima mnogih učesnika, oba pregovaračka tima se moraju unaprediti.

Učesnici su zaključili da Priština i Beograd ne mogu imati zajedničke principe i ciljeve, ali da to ne bi trebao da bude razlog za odlaganje rešenja. „Ne treba da ostavljamo problem budućim generacijama.“ Jedan od govornika je predvideo da je neizbežno postizanje sporazuma do 2021. i

da će se verovatno „obe strane osećati kao gubitnici.“ Takođe je dodao da bi cilj kompromisa trebao biti mir i stabilnost u regionu, kao i održivi odnosi Prištine i Beograda. Međutim, isti učesnik je predvideo da sam oblik rešenja više zavisi od velikih sila nego od Beograda i Prištine.

Kompleksna realnost

„Srbija treba da prizna realnost da je Kosovo nezavisna zemlja,“ rekao je jedan od učesnika. „Kosovo bi trebalo da prepozna stvarnost da ne kontroliše sever gde dominiraju Srbi,“ odgovorio je drugi učesnik. Izgleda da se „kosovska realnost“ sastoji od više „manjih realnosti.“ Srbija ne kontroliše Kosovo, ali Kosovo ne kontroliše sever. Drugi su naveli da su „policijski službenici na severu promenili uniforme, ali ne i lanac komande,“ odnosno da oni prvenstveno odgovaraju Beogradu. Druga stvarnost je da Kosovo ne može integrisati sever bez podrške međunarodne zajednice, a Srbija ne može postati članica EU bez dogovora sa Prištinom te je zato „sporazum neizbežan.“

Bavimo se među zavisnim odnosima u kojima svi trebaju svima. „Kako bi se prekinuo zastoj, pregovori su neizbežni.“ Jedna od učesnica je rekla da Priština i Beograd imaju dve mogućnosti: da produže status kvo ili da postignu kompromis. „Razumem da nije lako za Kosovo da napravi kompromise, ali nije lako ni za Srbiju.“ Neki učesnici su objasnili da je bilo teško da Beograd pristane na dogovor o integrisanom upravljanju graničnim/administrativnim prelazima, carinskim pečatima i pozivnom broju, prerogativima koje imaju samo nezavisne države.

Dakle, u postojećoj stvarnosti, Beograd nema kontrolu nad većinom Kosova, ali ima puno poluga i uticaja na severu. „Nije tačno je kada mnogi kažu da će preko Zajednice/Asocijacije Priština dati sever Srbiji,“ rekla je jedna od učesnica, dodajući da „Srbija već ima sever.“ Zajednica/Asocijacija bi zapravo mogla pomoći Prištini da tamo uspostavi određenu vrstu autoriteta. To ne bi u potpunosti integrisalo severne opštine, već bi „pretvorilo de fakto podelu u neku vrstu meke podelu.“ Sever takođe ima značajan adut preko jezera Gazivode.³

Alternative nisu privlačne. Zamrznuti sukob će takođe zamrznuti ekonomski razvoj i procese evropskih integracija. Troškovi sukoba su već veliki. Srbija i Kosovo su među najsiromašnijima u Evropi, a njihovi građani odlaze u Zapadnu Evropu u velikom broju, dok su im demokratski sistemi i dalje slabi. Strane direktne investicije na Kosovu i Srbiji su zanemarljive. Mnoge međunarodne kompanije nerado ulažu u mesta gde postoje veliki politički sporovi i slaba vladavina zakona.

---

³ Jezero se nalazi u opštini Zubin Potok i predstavlja najvažniji vodeni resurs na Kosovu i ključni deo hidro sistema Iber-Lepenc/Ibar-Lepenac. Gazivode sadrži 69% akumulirane vode na Kosovu. Poređenja radi, najveće veštačko jezero na jugu, Radonjičko - sadrži samo 20%, zatim Batlavsko 5,3 % i Gračaničko 4,6%. Jezero Gazivode je i u prošlosti korišćeno kao adut, posebno 2007. kada je postalo očigledno da će Kosovo proglasiti nezavisnost. Kosovske vlasti su zatražile od KFOR-a da preuzme kontrolu nad jezerom kako bi se osiguralo da rukovodstvo Srbije ne prekine snabdevanje vodom kao odgovor na deklaraciju o nezavisnosti. Srbi na severu su prekinuli je protok vode 2000. godine, ali na samo 10 minuta. Voda je posebno važna za proizvodnju električne energije. Elektrane ne bi mogle da rade bez jezera. Izveštaj UNMIK-a za 2007. godinu je ocenio da bi ukoliko bi srpsko rukovodstvo zatvorilo vodovodne cevi, „Kosovo imalo struju samo za ključne institucije.“

„Većina naših ljudi živi u bednim uslovima, služeći kao izvor jeftine radne snage i koriste ih i zloupotrebjavaju u javnom i privatnom sektoru,“ rekao je govornik. „Šteta je što svi mi ne činimo ništa samo zato što se bojimo kompromisa.“

Mnogi od učesnika su izrazili skepsu da bi Priština i Beograd mogli da se dogovore oko konačnog sporazuma. Shodno tome, rekli su, međunarodna zajednica bi možda morala još jednom da nametne sporazum. Postizanje sporazuma zahteva kompromise sa obe strane, rekla je jedna od učesnica. „Ugovori su vrsta transakcije, morate dati nešto da biste dobili nešto.“ Ali učesnici se nisu složili o tome kako bi trebala da izgleda ta transakcija.

Mnogi govornici su rekli da je vreme za delovanje, „da se uradi ono što treba uraditi, a ne samo da govori o tome šta treba da se uradi.“ Zvaničnici iz Prištine i Beograda već dve decenije razgovaraju o tome šta treba uraditi, ali nisu preduzeli neophodne korake postigne dogovor. Neki od učesnika su rekli da je zahtev međunarodne zajednice jasan: Srbija treba da prizna kosovsku vlast, a ne nužno njenu nezavisnost, a Kosovo treba da formira Zajednicu/Asocijaciju. Zadaci Srbije navedeni su u okviru Poglavlju 35 pregovaračkog okvira sa EU, dok se Kosovo obavezalo na implementaciju Briselskog sporazuma iz 2013. godine.

Imajući u vidu kompleksnost otvorenih pitanja, mnogi govornici su bili skeptični da će sveobuhvatni sporazum biti uskoro postignut. „Sveobuhvatna normalizacija treba da obuhvati, između ostalog, i područja odbrane, bezbednosti i vazdušnog saobraćaja, te će Prištini i Beogradu cbiti potrebne godine da se dogovore o ovim osetljivim pitanjima.“ Neki su dodali da razgovor o podelama takođe komplikuje debate. Brojni sagovornici rekli su da se diskusije o potencijalnoj podeli odvijaju u uskim krugovima. „Srbija više ne govori o Kosovu, već o severu Kosova.“ Iako motivi za to nisu jasni, neki od učesnika sa Kosova su rekli da predsednik Kosova Hašim Tači podržava razmenu teritorija, ali da su mnogi u međunarodnoj zajednici, a posebno Sjedinjene Države i Nemačka, i dalje snažno protiv toga.

Neki od učesnika su rekli da klasična podela u koju Srbija uzima sever Kosova nije verovatna, ali da „mekana podela“ postaje stvarnost. Jedan od učesnika je predvideo da će, ma koji scenario se sproveo na kraju, sever i dalje biti pod de fakto kontrolom Srbije, ali de bi institucije de jure radile u okviru pravnog okvira Kosova. Razmena teritorija nije verovatna opcija. Može početi sa Kosovom i Srbijom, ali će najverovatnije završiti sa „Bosnom i Hercegovinom i Makedonijom.“

Zaključak

Na skupu je postojala široka saglasnost oko prirode sukoba, ali ne i oko rešenja. Međutim, iako se učesnici nisu složili oko sadržaja sporazuma, oni su priznali da postoje troškovi i za Srbiju i za Kosovo koje će prouzrokovati produženja sukoba.

Srbija i Kosovo zavise jedno od drugog i bez rešavanja sukoba ni jedna strane ne može da napreduje. Srbiji je potrebno da okonča spor sa Kosovom kako bi napredovala ka EU, dok je Kosovu potreban dogovor sa Srbijom za članstvo u međunarodnim organizacijama i potencijalno poboljšanje odnosa sa pet članica EU koje ne priznaju nezavisnost.

Okončanje sukoba kroz neku vrstu mirovnog sporazuma, nezamislivog pre samo nekoliko godina, postaje neizbežno. I pošto status kvo ne odgovara ni jednoj od strana, mnogi od učesnika su rekli da je racionalno da politički lideri preuzmu na sebe velike političke rizike prihvatanjem uslova koji možda nisu popularni u javnosti danas, ali će se sentiment promeniti kada koristi od rešenja počnu postajati vidljive.

Ratifikacija i implementacija sporazuma može biti isto toliko izazovna, kao i proces koji je doveo do njega. Mnogi poslanici su rekli da nisu dovoljno uključeni u proces, da pregovori nisu transparentni i da se od njih traži da glasaju bez dovoljno informacija. Zaključili su da skupštine treba da igraju veću ulogu u narednoj fazi.

Učesnici

Gordana Čomić, poslanica u Skupštini Srbije, Demokratska stranka

Ilir Deda, poslanik u Skupštini Kosova, Alternativa

Blerita Deliu Kodra, poslanica u Skupštini Kosova, Demokratska partija Kosova

Aida Derguti, poslanica u Skupštini Kosova, Grupa nezavisnih poslanika

Vladimir Đukanović, poslanik u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka

Vladimir Đurić, nezavisni poslanik u Skupštini Srbije

Dubravka Filipovski, poslanica u Skupštini Srbije, Srpska napredna stranka

Arben Gashi, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova

Enver Hoti, poslanik u Skupštini Kosova, NISMA Socijaldemokrate

Donika Kadaj Bujupi, poslanica u Skupštini Kosova, Alijansa za budućnost Kosova

Nada Lazić, poslanica u Skupštini Srbije, Liga socijaldemokrata Vojvodine

Snežana Paunović, poslanica u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije

Dejan Radenković, poslanik u Skupštini Srbije, Socijalistička partija Srbije

Korab Sejdiu, nezavisni poslanik u Skupštini Kosova

Xhelal Sveçla, poslanik u Skupštini Kosova, Pokret Samoopredeljenje

Armend Zemaj, poslanik u Skupštini Kosova, Demokratski savez Kosova

Belul Beqaj, analitičar

Shpetim Gashi, potpredsednik, Savet za inkluzivno upravljanje

Alex Roinishvili Grigorev, predsednik, Savet za inkluzivno upravljanje

Milivoje Mihajlović, analitičar

Igor Novaković, predstavnik u Srbiji, Savet za inkluzivno upravljanje

Kuno Schläfli, savetnik za ljudsku bezbednost, Savezno ministarstvo spoljnih poslova Švajcarske